

Η ΜΟΣΧΟΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ

Η Μοσχόπολη υπήρξε η μεγαλύτερη αμιγώς ελληνική πόλη της Βαλκανικής Ενδοχώρας από τον 16^ο αιώνα μέχρι τα τέλη του 18^{ου}. Κτισμένη αμφιθεατρικά σε ένα υψίπεδο κοντά στην Κορυτσά ανέπτυξε μια κάθετη παραγωγική οικονομία. Υπάγονταν απ' ευθείας στη Βαληντέ Σουλτάνα, τη Βασιλομήτορα, και ήταν αυτόνομη πολιτεία άβατη στους Μουσουλμάνους. Οι κάτοικοί της, προσήγγιζαν τις 60.000 στην ακμή της, σύμφωνα με τον Πουκεβίλ. Στις δεκάδες οικιακές βιοτεχνίες, όπου εργάζονταν όλη η οικογένεια, επεξεργάζονταν το μαλλί, το γάλα και τις προβιές, που παρήγαν τα κοπάδια τους: υφαντά, μάλλινα υφάσματα και τσόχες με το μαλλί, κασέρι, κεφαλοτύρι και μανούρι με το γάλα, δέρματα και προβιές με τα σφάγια. Στα τσελιγκάτα τους έτρεφαν εκατοντάδες άλογα και μουλάρια με τα οποία σχημάτιζαν τα μεγάλα караβάνια τους που μετέφεραν τη βιοτεχνική παραγωγή στο σχετικά πλησιόχωρο λιμάνι του σημερινού Ντουμπρόβνικ, όπου τότε ανθούσε η αυτόνομη Δημοκρατία της Ραγούζας, από όπου τα εμπορεύματα μεταφέρονταν στην κραταιά Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας. Ήταν η πύλη Ανατολής-Δύσης. Στα Αρχεία της Βενετίας εκατοντάδες έγγραφα των Ενετών Προξένων καταγράφουν με κάθε λεπτομέρεια τον τεράστιο όγκο του εμπορίου. Με τα μεγάλα κέρδη της η Μοσχόπολη καλλιέργησε μεθοδικά τον ελληνικό πολιτισμό. Επονομάσθηκε Αθήναι του Βορρά. Ίδρυσε την Νέα Ακαδημία όπου δίδαξαν επιφανείς Διδάσκαλοι του Γένους. Το 1730 εγκατέστησε το πρώτο στα Βαλκάνια τυπογραφείο που εξέδωσε λαμπρές μελέτες του πατρώου ελληνικού πολιτισμού. Από το 1769 μέχρι το 1776, υπό τις επιδρομές Αλβανών ληστών, οι κάτοικοι εγκαταλείπουν μαζικά την Μοσχόπολη. Τους ακολουθούν άλλοι Βλάχοι από τη Νικολίτσα, τη Σίπισχα, το Λινοτόπι, τη Γράμμοστα και τα βλαχοχώρια της Πίνδου, που όλοι μαζί εγγίζουν τους 150.000. Είναι τσελιγκάδες, караβανάρηδες, έμποροι, διανοούμενοι, βιοτέχνες, αγιογράφοι, ξυλογλύπτες, αργυροχρυσοχόοι, τεχνίτες. Κατά κύματα εγκαθίστανται στη Μακεδονία, σε όλη τη Βαλκανική Ενδοχώρα και στην Αυτοκρατορία των Αψβούργων. Αυτοί οι Έλληνες Βλάχοι το 1830 αποστέλλουν από τη Βιέννη την πρώτη συνεισφορά Ελλήνων στο νέο Κράτος για τα ορφανά του Αγώνα. Πρώτος μέγας χορηγός ο Γεώργιος Σ. Σίνας, γενάρχης των Μεγάλων Εθνικών Ευεργετών από τη Μοσχόπολη. Ο Κυβερνήτης Ι. Καποδίστριας του έγραφε στις 16 Μαΐου 1830:¹

«Εδέχθημεν μετά πολλής ευγνωμοσύνης την ποσότητα των 2.007/100 διστήλων τα οποία μετά των εν Βιέννη συμπολιτών σας Γραικο-Βλάχων προσεφέρετε δωρεάν. Είθε το ιδιόν σας παράδειγμα να εγείρη και άλλους ομογενείς. Εκφράζομεν προς σε, Κύριε, και προς τους συμπολίτας σου Γραικο-Βλάχους πολλήν ευγνωμοσύνην εκ μέρους των ορφανών και, παρ' ημών, την εξάαιρετον υπόληψιν»

Δεκάδες μελέτες περιγράφουν τη Μοσχόπολη και τη δόξα της. Συνοψίζονται δύο.

Λάμπρος Κουτσονίκας:²

Η πόλις ήτο διηρημένη εις εξ συνοικίας εκ δισχιλίων οικογενειών εκάστη και εφ' εκάστης συνοικίας διωρίζετο κατ' έτος υπό της Κοινότητος εις προεστώς. Επί των έξ τούτων προεστώτων διωρίζετο επ' αόριστον χρόνον εις Μέγας Αρχων δια Σουλτανικού Διατάγματος. Μόνον εγκληματικάί υποθέσεις εδικάζοντο ενώπιον του Αγά όστις εφρούρει την πόλιν επί κεφαλής τριακοσίων στρατιωτών.

Τηλέμαχος Κατσουγιάννης:³

Η Μοσχόπολις υπήρξεν η αντιπροσωπευτικότερα μορφή της αστικής οργανώσεως και είχεν αναδειχθή ως το σπουδαιότερον εμπορικόν κέντρον της χερσονήσου του Αίμου. Παρά την αποσύνθεσιν

¹ Ελληνική Ορθόδοξος Διασπορά στην Ουγγαρία, Ν.Α. Κοζάνης, 2010, σ. 46.

² Λάμπρος Κουτσονίκας, *Γενική Ιστορία*, σελ. 97-98

³ Τηλέμαχος Μ. Κατσουγιάννης, *Περί των Βλάχων των ελληνικών χωρών*, τ. Β', Θεσσαλονίκη, Ε.Μ.Σ., 1966, σελ. 21 κ.ε., 29.

της όμως και τας συμπαρομαρτούσας υλικάς καταστροφάς περιεσώθη το ανθρώπινον υλικόν, «ο Μοσχοπολίτης έμπορος», ο αδάμαστος αγωνιστής εις τον στίβον του οικονομικού τομέως, ο οποίος διέπρεψεν παντού όπου εγκατεστάθη. Εκκληροδότησε δε τας αρετάς του εις τους απογόνους, οι οποίοι εν τη διασπορά των, τόσον εις τας ευρωπαϊκάς αγοράς όσον και εις όλην την έκτασιν της χερσονήσου του Αίμου, εσυνέχισαν τας παραδόσεις του Κερδώου Ερμού.

Σπουδαιότεραι βεβαίως από πάσης απόψεως υπήρξαν αι κοινότητες αι οποίαι συνεπήχθησαν εις τα διοικητικά και εμπορικά κέντρα της χώρας, όπου ασφαλώς υπήρχον πυρήνες αρχαιότεροι. Ούτοι ενισχύθησαν δια της προσελεύσεως μεταναστών εκ της ανωτέρας τάξεως των Μοσχοπολιτών, των «ευπατρίδων», όπως εκαλούντο. Επί κεφαλής αυτών ομολογουμένως εστάθη η κοινότης Μοναστηρίου της Πελαγονίας, η οποία εσυνέχισε ζωντανήν την παράδοσιν της παλαιάς μητροπόλεως εκ της οποίας μετέφερε, μαζί με τον πολιτισμόν, την πλήρη οργάνωσιν των «εσναφίων» και το εμπορικόν πνεύμα αυτής, παρέμεινε δε εν ακμή μέχρι της καταλύσεως της τουρκοκρατίας.

Το Μοναστήρι, όπου μεταξύ άλλων συνέρρευσαν από το 1769 χιλιάδες Έλληνες Βλάχοι από τη Μοσχόπολη και τα πλησιόχωρά της πολίσματα, έγινε κέντρο του Ελληνισμού ισοδύναμο με τη Θεσσαλονίκη. Ο ελληνικός πληθυσμός του ήταν μεγαλύτερος της Θεσσαλονίκης, διέθετε περισσότερα ελληνικά σχολεία και στον Μακεδονικό Αγώνα απετέλεσε το Βόρειο Τείχος του Μακεδονικού Ελληνισμού. Ήταν η έδρα του ισχυροτέρου Οθωμανικού Σώματος Στρατού και πρωτεύουσα το ομώνυμου Βιλαετίου από την Αχρίδα μέχρι τα Σέρβια και τα Στενά του Σαρανταπόρου. Ήδη από τον 17^ο αιώνα ήταν μεγάλη πόλη όταν την επισκέφθηκε ο Οθωμανός περιηγητής Εβλιγιά Τσελεμπί, ο οποίος την περιγράφει με θαυμασμό:⁴

«Είναι μια μεγάλη πόλη μέσα σε μιαν ανοιχτωσιά στους πρόποδες του βουνού, δεξιά και αριστερά του ποταμού που τον περνούν με δέκα ξύλινες και πέτρινες γέφυρες. Είναι μια πόλη γεμάτη δένδρα. Έχει συνολικά 21 συνοικίες δέκα χριστιανικές, δέκα μουσουλμανικές και μία εβραϊκή. Χιλιάδες όμορφα σπίτια, μικρά και μεγάλα, χτισμένα από πάνω μέχρι κάτω με κεραμίδια και πέτρα. Στην άκρη της πόλης και σε άλλα μέρη υπάρχουν συνολικά 27 τόποι αναψυχής και απολαύσεως. Τη χαρραγή χιλιάδες χιλιάδων αηδόνια θρηνούν και κλαίνε. Όλοι οι άνθρωποι είναι πρόσχαροι, γλεντζέδες και ανοιχτόκαρδοι. Υπάρχουν μοναδικοί μεγάλεμποροι και χαντζήδες».

Γι' αυτό, η Ελλάδα ιδρύει το 1859 Προξενείο στο Μοναστήρι. Μόλις αναλαμβάνει Υποπρόξενος, ο Γεράσιμος Βαλλιάνος περιγράφει την υποδοχή του σε έκθεσή του:⁵

«Εξακολουθήσαντες την προς την πόλιν πορείαν μας, κατά διαστήματα συντομώτατα εσυναντούσαμεν ένθεν και εκείθεν της μεγάλης οδού σωρείας Χριστιανών συγκειμένους από διδασκάλους, μαθητάς, ιερείς, λαϊκούς πάσης τάξεως εξελθόντας εις προϋπάντησίν μας και επιχαίροντας δια την άφιξίν μας. Περιχωρούν ημάς και οι πρόκριτοι Χριστιανοί τους οποίους ο φόβος και η γνώσις της διαθέσεως των Οθωμανών ανεχαίτισε να εισέλθωσιν εις ακραιφνεστέρας ενδείξεις των αισθημάτων των. Πάντως τόσον κατανυκτική, αυτοπροαίρετος και ενθουσιώδης μετά φρονήσεως υπήρξεν η υποδοχή ώστε οι οφθαλμοί τούτων εδάκρυσαν και ουδόλως ηδύναντο να αποκρυφθώσιν τα ενδόμυχα της καρδίας των αισθήματα».

N. I. Μέρτζος

4 Βασίλης Δημητριάδης, *Η Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπί*, Θεσσαλονίκη, Ε.Μ.Σ., 1973, σσ. 146-149, 157-8, 160, 317.

⁵ ΙΑΥΕ 1859, φάκ. 38/8, 26 Νοεμβρίου 1859, αρ. πρωτ. 2.